

หัวข้อวิทยานิพนธ์ กระบวนการพัฒนาการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์
ของปราชญ์ชาวบ้านศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน บ้านดอนผิงแดด
จังหวัดเพชรบุรี

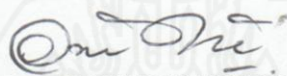
ชื่อและนามสกุล นายพลชัย เพชรปลอด

สาขาวิชา นิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์ ดร. บุญบา สุธีธร
2. รองศาสตราจารย์ ดร. กำจร หลุยยะพงศ์

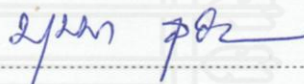
วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2556

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อมรรัตน์ ทิพย์เลิศ)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. บุญบา สุธีธร)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. กำจร หลุยยะพงศ์)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

(ศาสตราจารย์ ดร. สิริวรรณ ศรีพหล)

ชื่อวิทยานิพนธ์ กระบวนการพัฒนาการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ของปราชญ์ชาวบ้าน ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน บ้านดอนผิงแดด จังหวัดเพชรบุรี

ผู้วิจัย นายพลชัย เพชรปลอด รหัสนักศึกษา 2531500326 **ปริญญา** นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ ดร. นุสบา สุธีธร (2) รองศาสตราจารย์ ดร. กำจร หลุยยะพงศ์

ปีการศึกษา 2555

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) กระบวนการพัฒนาการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ของปราชญ์ชาวบ้าน ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน บ้านดอนผิงแดด จังหวัดเพชรบุรี 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ และ 3) ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก 20 คน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ (1) ปราชญ์ชาวบ้าน ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 8 คน (2) ผู้มีส่วนผลักดันให้ได้รับคัดเลือกเป็นศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 2 คน (3) ผู้ที่เคยเข้ารับการอบรมความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ จำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย (1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (2) แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (3) แบบสัมภาษณ์กลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการพัฒนาการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ของปราชญ์ชาวบ้าน ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน บ้านดอนผิงแดด แบ่งได้เป็น 3 ยุค คือ (1) ยุคที่ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้รับนวัตกรรม เกิดจากการรับนวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ของผู้นำชุมชน (2) ยุคที่ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้เผยแพร่นวัตกรรม เกิดจากการรวมกลุ่มของเกษตรกรในหมู่บ้านทั้งหมดให้ทำเกษตรอินทรีย์ได้สำเร็จ (3) ยุคที่ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้พัฒนาและถ่ายทอดองค์ความรู้ ได้รับคัดเลือกเป็นศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ทำการพัฒนาและถ่ายทอดองค์ความรู้ให้เกษตรกรจากชุมชนอื่นในจังหวัดเพชรบุรีและใกล้เคียง 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการสื่อสาร ประกอบด้วย (1) ปัจจัยภายนอกกลุ่ม เกิดจาก บริบทชุมชน ระบบสังคม วัฒนธรรม ศาสนา การสนับสนุนจากคนภายนอก และการสนับสนุนจากภาครัฐ (2) ปัจจัยภายในกลุ่ม เกิดจากผู้นำ และสมาชิกกลุ่ม 3) ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการสื่อสาร เกิดจาก (1) ผู้รับสาร ขาดความเชื่อมั่นในเรื่องประสิทธิภาพของเกษตรอินทรีย์ (2) ผู้ส่งสาร มีช่องทางการพัฒนาความรู้ที่จำกัด จึงส่งผลต่อการพัฒนาการสื่อสาร

คำสำคัญ กระบวนการพัฒนาการสื่อสาร เกษตรอินทรีย์ ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านดอนผิงแดด

Thesis title: The Process of Developing Communications to Convey Organic Agricultural Knowledge of Local Intellectuals at Donpingdad Local Wisdom Elite Network Center, Phetchaburi Province

Researcher: Mr.Ponlachai Petplod; **ID:** 2531500326;

Degree: Master of Communication Arts; **Thesis advisors:** (1) Dr. Bussaba Suteetorn, Associate Professor; (2) Dr. Kamjohn Louiyapong, Associate Professor;

Academic year: 2012

Abstract

The objectives of this research were to study 1) the process of developing communications to convey knowledge of organic agriculture used by local intellectuals at Donpingdad Local Wisdom Elite Network Center, Phetchaburi Province; 2) factors that affected that process; and 3) problems with developing communications to convey knowledge of organic agriculture.

This was a qualitative research. The 20 key informants consisted of 3 groups: (1) 8 local intellectuals at Donpingdad Local Wisdom Elite Network Center in Phetchaburi Province; (2) 2 people who were instrumental in getting the group's status recognized as a Local Wisdom Elite Network Center; and (3) 10 people who had received organic agriculture training. Data were collected using an in-depth interview form, a non-participatory observation form and a focus group discussion form. Data were analyzed using descriptive analysis.

The results showed that 1) the process of developing communications to convey knowledge of organic agriculture used by local intellectuals at Donpingdad Local Wisdom Elite Network Center can be divided into 3 phases: (1) when the local intellectuals were receivers of the innovation – they learned about organic agriculture from community leaders; (2) when the local intellectuals spread the innovation – farmers joined in a group and successfully persuaded all their neighbors to switch to organic agriculture; and (3) when the local intellectuals developed and transmitted the body of knowledge – the group was chosen as a Local Wisdom Elite Network Center to develop and transmit the body of knowledge by teaching organic agriculture to people in other communities in Phetchaburi and other provinces. 2) factors that affected the development of communication consisted of (1) external factors – the context of the community, the social system, the culture, the innovation itself, support from the government sector and other outside people; and (2) internal factors – group leaders and members. 3) problems with developing communications arose from (1) receivers lacked confidence in the effectiveness of organic agriculture; and (2) senders had limited channels for developing knowledge.

Keywords: Communication development process, Organic agriculture, Organic farming, Local scholar, Donpingdad

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร. บุญบา สุธีธร และรองศาสตราจารย์ ดร. กำจร หลุยยะพงศ์ อาจารย์สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและติดตามการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้อย่างใกล้ชิดมาโดยตลอด ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิทักษ์ ศิริวงศ์ คณบดีคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร และคุณไพโรจน์ นาครักษา ผู้อำนวยการส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 5 (เพชรบุรี) ที่สละเวลาอันมีค่าของท่านช่วยพิจารณาตรวจเครื่องมือวิจัย พร้อมคำแนะนำอันเป็นประโยชน์

ขอขอบพระคุณ ปราชญ์ชาวบ้านของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน บ้านดอนผิงแดด ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรีทุกท่าน ชาวบ้านในชุมชนดอนผิงแดด อาจารย์สุพรชัย มั่งมีสิทธิ์ นักวิจัยสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร คุณไทรพันธ์ คงกำเนิด หัวหน้ากลุ่มงานสารสนเทศการเกษตร สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดเพชรบุรี และเกษตรกรผู้ให้การอบรมทุกท่านที่สละเวลาให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลเป็นอย่างดี

และขอขอบคุณ คุณวรรณภา นิ่มอ่อน ที่ช่วยประสานงานและให้คำแนะนำในทุกขั้นตอนตั้งแต่เริ่มจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

พลชัย เพชรปลอด

ธันวาคม 2555

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	7
กรอบแนวคิดการวิจัย	8
ขอบเขตของการวิจัย	9
นิยามศัพท์เฉพาะ	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	10
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	12
ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน	13
แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาการสื่อสาร	24
แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร	38
แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ	53
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	56
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	63
ผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญ	63
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	65
การเก็บรวบรวมข้อมูล	72
การวิเคราะห์ข้อมูล	72

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	73
ตอนที่ 1 บริบทของชุมชนและศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านฯ	74
ตอนที่ 2 กระบวนการพัฒนาการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ ของปราชญ์ชาวบ้านฯ	85
ตอนที่ 3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ ของปราชญ์ชาวบ้านฯ	148
ตอนที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ของ ปราชญ์ชาวบ้านฯ	162
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	174
สรุปการวิจัย	176
อภิปรายผล	211
ข้อเสนอแนะ	228
บรรณานุกรม	232
ภาคผนวก	239
ก ที่ตั้งและแผนที่เดินทางไปยังศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านฯ	240
ข แนวทางการสัมภาษณ์และการสังเกต	242
ค ปราชญ์ชาวบ้านยุคปัจจุบันของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน	249
ง ประมวลภาพศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านฯ	252
จ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญ	257
ฉ ประมวลภาพสื่อต่างๆ ในศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน	262
ประวัติผู้วิจัย	267

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.1 แสดงความสามารถพื้นฐานของปราชญ์ชาวบ้านแต่ละคน.....	84
ตารางที่ 4.2 แสดงรายละเอียดจุดเด่นของปราชญ์ชาวบ้าน ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน บ้านคอนฝิงแดด.....	127
ตารางที่ 4.3 แสดงรายละเอียดเป้าหมายการสื่อสาร รูปแบบและวิธีการ โดยแยกความสำคัญ ของกลุ่มเป้าหมาย.....	135
ตารางที่ 4.4 แสดงรายละเอียดประเภทของสื่อ และวัตถุประสงค์การใช้งาน.....	142
ตารางที่ 5.1 แสดงรายละเอียดเป้าหมายการสื่อสาร รูปแบบและวิธีการ โดยแยกความสำคัญ ของกลุ่มเป้าหมาย.....	195
ตารางที่ 5.2 แสดงรายละเอียดประเภทของสื่อ และวัตถุประสงค์การใช้งาน.....	196
ตารางที่ 5.3 แสดงกระบวนการพัฒนาการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ ของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน บ้านคอนฝิงแดด.....	208

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบความคิดการวิจัย	9
ภาพที่ 2.1 ภาพแสดงที่ตั้งของบ้านดอนผิงแดด	15
ภาพที่ 2.2 ภาพแสดงพื้นที่ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี	15
ภาพที่ 2.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนากลุ่มเกษตรจุลินทรีย์ บ้านดอนผิงแดด	23
ภาพที่ 2.4 ตัวแบบการจัดการความรู้แบบ “ปลาหู” โมเดล	28
ภาพที่ 2.5 ตัวแบบองค์ประกอบของการสื่อสาร SMCR Model	38
ภาพที่ 2.6 ตัวแบบองค์ประกอบของการสื่อสาร	40
ภาพที่ 2.7 ตัวแบบการสื่อสารทางเดียว และสองทาง	40
ภาพที่ 4.1 แสดงที่ตั้งของบ้านดอนผิงแดด	74
ภาพที่ 4.2 สภาพพื้นที่ของบ้านดอนผิงแดด ก่อนข้างแล้ง	75
ภาพที่ 4.3 ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา โดยพึ่งพาน้ำจากคลองชลประทาน	76
ภาพที่ 4.4 พิธีสงฆ์หลวง จัดทุกวันที่ 17 เมษายน ของทุกปี	77
ภาพที่ 4.5 ประเพณีทำบุญทุ่ง จัดกลางท้องนา ราวเดือนพฤษภา ก่อนการทำนา	78
ภาพที่ 4.6 การให้ความเคารพต่อผู้อาวุโสถูกสะท้อนผ่านพิธีรดน้ำคำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งหมู่บ้าน ในช่วงเทศกาลสงกรานต์	78
ภาพที่ 4.7 ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน บ้านดอนผิงแดด (1)	79
ภาพที่ 4.8 ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน บ้านดอนผิงแดด (2)	80
ภาพที่ 4.9 อาคารเอนกประสงค์ใช้เป็นสถานที่อบรมเกษตรกร และต้อนรับผู้เยี่ยมชม	80
ภาพที่ 4.10 แผนผังของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน บ้านดอนผิงแดด	81
ภาพที่ 4.11 แสดงมิติทางด้านเวลา	85
ภาพที่ 4.12 แสดงมิติทางด้านความสามารถ	86
ภาพที่ 4.13 อาจารย์สุพรชัย มั่งมีสิทธิ์	87
ภาพที่ 4.14 นายชาญ ทับสี ผู้ใหญ่บ้าน	87
ภาพที่ 4.15 นายพิน เรียนรู้ หรือลุงเขียว	97
ภาพที่ 4.16 นายไทรพันธ์ คงกำเนิด	111
ภาพที่ 4.17 การแลกเปลี่ยนความรู้ และการประเมินการอบรมมีการปฏิบัติอยู่เสมอ	113
ภาพที่ 4.18 สื่ออุปกรณ์ต่างๆ ที่ช่วยให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น (1)	120

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 4.19 สื่ออุปกรณ์ต่างๆ ที่ช่วยให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น (2).....	120
ภาพที่ 4.20 ผู้รับสารได้ทดลองปฏิบัติด้วยตัวเอง เพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติได้.....	125
ภาพที่ 4.21 ประชาชนชาวบ้านแต่ละคน พัฒนาเทคนิคการนำเสนอจนมีอัตลักษณ์ของตัวเอง (1).....	126
ภาพที่ 4.22 ประชาชนชาวบ้านแต่ละคน พัฒนาเทคนิคการนำเสนอจนมีอัตลักษณ์ของตัวเอง (2).....	126
ภาพที่ 4.23 การบรรยายประกอบการใช้สื่อ Power Point.....	138
ภาพที่ 4.24 การบรรยายประกอบการสาธิต.....	139
ภาพที่ 4.25 การได้ทดลองปฏิบัติจริงภายใต้การแนะนำของประชาชนชาวบ้าน (1).....	140
ภาพที่ 4.26 การได้ทดลองปฏิบัติจริงภายใต้การแนะนำของประชาชนชาวบ้าน (2).....	140
ภาพที่ 4.27 สื่อสิ่งพิมพ์ที่แสดงในรูปแบบนิทรรศการ มีโดยรอบอาคาร.....	141
ภาพที่ 4.28 นายพิน เรียนรู้ (ซ้าย) นายสำราญ อ่วมอ้น (กลาง) นายพนม ธรรมวิชัยพันธ์ (ขวา).....	157
ภาพที่ 4.29 แสดงปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาในยุคต่างๆ.....	161
ภาพที่ 4.30 แสดงถึงปัญหาและอุปสรรค.....	162
ภาพที่ 5.1 แสดงพัฒนาการของกระบวนการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตร อินทรีย์ของประชาชนชาวบ้าน ศูนย์เครือข่ายประชาชนชาวบ้าน บ้านคอนผิงแดง.....	179
ภาพที่ 5.2 แสดงถึงกระบวนการสื่อสารในยุคแรก.....	183
ภาพที่ 5.3 แสดงกระบวนการสื่อสารในยุคที่สอง.....	188
ภาพที่ 5.4 แสดงถึงกระบวนการสื่อสารในยุคที่สาม.....	198